

УДК 297

ПАЛОМНИЦЬКИЙ ТУРИЗМ

Годованець Н.І.

Дослідження присвячене темі паломницького туризму, що стає все актуальнішою для нашої країни. У статті розглядається поняття хаджу, описуються його різновиди та місце його здійснення, охарактеризовано мусульманську культуру на сучасному етапі її розвитку.

Ключові слова: туризм, мусульманська культура, паломницький туризм, хадж.

ВСТУП

Актуальність теми пов'язана з дослідженням мусульманської культури, яка стає більш актуальною для сучасної України.

Релігійний туризм мусульман має яскраво виражену паломницьку складову. Для кожного мусульманина необхідно хоч би раз в житті зробити паломництво (хадж) в священні міста - мекку і Медіну. Характерна межа - різкий сплеск числа паломників мусульман саме під час хаджу, який буває раз на рік, із змінними залежно від місячного календаря датами. Ці міста дозволяється відвідувати тільки мусульманам, що обмежує екскурсійну складову, оскільки екскурсанти - представники інших релігій не можуть відвідати головні святині ісламу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Хадж - паломництво мусульман до Мекки до мечеті Масджид аль-Харам, що вважається в ісламі п'ятим "стовпом віри". Здійснюється на початку

дванадцятого місяця мусульманського місячного календаря, внаслідок чого цей місяць і отримав назву "зу-ль-хіджжа" - "володіє паломництвом". Хадис 749 повідомляє, що Аіша сказала: «Ми вирушили (в дорогу) з посланцем Аллаха, в місяці і дні хаджа(, виконуючи все те, що повинні робити здійснюючі) хадж, (і їхали) поки не зупинились в Сарифі...» [1, с.296]. Хто збирається здійснити в ці місяці хадж, той не повинен мати подружньої близькості, здійснювати гріхи та вступати в спори під час хаджу. Беріть з собою припаси, але кращим припасом є богобоязність. Потім відправляйтесь в подорож звідти, звідки відправляються інші люди, і моліть Аллаха о прощенні. Коли ви закінчите свої обряди, тоді поминайте Аллаха так, як поминаєте ви своїх батьків, і навіть більше. Кожний, хто відправляється до Дома Аллаха, щоб здійснити хадж чи мале паломництво (*умру*), перед за все повинен узнати, як це робив пророк, прочитати книги, в яких описуються обряди *хаджу*, і спитати у знаючих людей, якщо щось не зрозуміло.

Священна *Ка'ба* – це стародавній Дім Аллаха (*бейту-Ллахі-ль-атик*). Це місце, куди спрямовані обличчя і серця мусульман, в якій би частині світу вони не знаходились. З усіх віддалених місць

Годованець Наталія Іванівна, викладач кафедри туризму географічного факультету ДВНЗ «УжНУ», роб. тел. 64-06-89, e-mail: natasha-godovanets@rambler.ru

прибувають мусульмани до стародавнього Дому Аллаха, щоб справляти свої обряди і обійти навколо священної *Ка'ба*, з тих пір як її побудував - Ібрахім. *Ка'ба* – це перший дім, який був побудований для людей для того, щоб вони поклонялися в ньому Аллаху, слідуючи прямим шляхом та сповідуючи чисту віру, вільну від хибних переконань і помилкових уявлень... Виконувати *хадже* до цього дому – обов'язок для тих, хто в змозі пройти цей шлях.

Слово "*Ка'ба*" у перекладі з арабської буквально означає "куб". *Ка'ба* в Мекці не є в точності геометричних кубом, але назва точно відображає цю просту, прямокутну структуру каменю. В середині *Ка'ба* порожня, якщо б не три стовпи, які підтримують дах і сотні золотих і срібних ламп, що висять зі стелі. Однією з найбільш вражаючих особливостей *Ка'би*, більш дивною, ніж його краса, є величезне чорне полотно, яким декоровано будівлю з середини. У тканину вставляється золота нитка і тчеться мусульманський девіз: "Немає Бога, крім Аллаха і Мухаммад - Пророк його".

Іхрам – це перший намір, щоб приступити до обрядів *хаджу*. Входити в стан *іхраму* з наміром здійснити мале паломництво (*умру*) можна в будь-який час протягом року, а з наміром здійснити *хадже* – у визначні для хаджу місяці.

Хадже і мале паломництво (*умра*) починається з входження в стан *іхрам* в спеціально визначеному для цього місці – *мікате*. Коли паломник прибуває до *мікат* по суші, першою справою повне обмивання (*гусль*) і обматитися пахощами, якщо є така можливість. Якщо ж такої можливості немає, то повне омивання можна не здійснювати. Потім паломник надягає спеціальну одягу *іхрам*, яка складається із двох шматків білої чистої тканини, які використовуються в якості пов'язки на стегна і накидки. Спеціального жіночого одягу *іхрам* немає, тому жінка може одягати будь-яку не обтягуючу її тіло одягу червоного, зеленого, синього чи будь-якого іншого кольору, але без прикрас. Потім паломник робить намір ввійти в стан *іхрам*, щоб виконати обряди малого паломництва (*умри*) або *хаджа*.

Перед тим як вдягнути одягу *іхрам* необхідно зробити наступне: 1) підстригти нігті і вуса, збрити волосся під руками і в області паха; 2) повністю помитися, якщо є така можливість. Якщо немає, то повне омивання (*гусль*) можна не робити. Це є сунною для чоловіків і для жінок; 3) чоловіку необхідно зняти з себе всю використану одягу і вдягтися в *іхрам*; 4) жінці необхідно зняти чадру, рукавиці і накрити голову і обличчя покривалом, щоб вберегти себе від поглядів сторонніх чоловіків; 5) після омивання чоловіку необхідно змастити своє тіло благовоніями, але так щоб вони не потрапили на одягу *іхрам*; 6) виконавши все перераховане вище, паломник робить намір здійснити мале паломництво (*умру*) або *хадже*. Після такого наміру паломник вважається таким що ввійшов у стан *іхрам*.

Пророк визначив п'ять місць для вдягання в *іхрам*, які називаються *мікатами*, і кожен паломник повинен входити в стан *іхрам* тільки в них. Ці *мікати*

наступні: *Зу-ль-Хулейфа* – *мікат* для жителів Медини і тих паломників, котрі прибувають з цієї сторони. Його сучасна назва – *Абяр Алі*; *Аль-Джухфа* – *мікат* для жителів Сирії, Марокко, Єгипту; *Карн аль-Маназіль* – *мікат* для жителів Неджа. Його сучасна назва – *ас-Сайль аль-Кабір*; *Ялямлят* – *мікат* для жителів Йемена. Зараз паломники вдягають іхрам в *ас-Са-дйійі*; *Зат Ірк* – *мікат* для жителів Іраку. Паломники забороняється оминати *мікат*, не увійшовши у стан *іхрам*.

Існує три види *хаджа*. Кожен паломник повинен вибрати для себе один з трьох видів *хаджу*:

1. Таматту. Паломник входить в стан *іхрам* з наміром здійснити мале паломництво в місяць шаввалль, *зу-ль-ка'да* чи в перші десять днів місяця *зу-ль-хиджа*. Потім він здійснює обхід *Ка'ба* (*тавар*), *са'* і між холмами Сафа і Марва, підстригає волосся і закінчує, таким чином, мале паломництво, виходячи із стану *іхрам*. Всі заборони з нього знімаються. Восьмого *зу-ль-хиджі* він знову входить в стан *іхрам* в тому місці, де він знаходиться, з наміром здійснити *хадже* і виконує всі його обряди від початку і до кінця. На нього покладається обов'язок принести в жертву одного барана чи брати участь в жертвопринесенні верблюда чи корови, заплатив одну сьому частину вартості тварини. Якщо ж він не знайде жертвну тварину, то йому потрібно поститися три дні під час хаджу і сім по поверненні додому.

2. Киран. Паломник входить до стану *іхрам* з наміром одразу здійснити і мале паломництво (*умру*), та *хадже*. По прибутті до Мекки він здійснює привітальний обхід *Ка'ба* (*тавар аль-кудум*), потім сім раз проходить між горбами Сафа і Марва (*саі*), одночасно для *умри* і *хаджу*, і продовжує залишатися в стані *іхрам*. Восьмого *зу-ль-хиджі* він починає здійснювати хадж і виконує всі останні обряди *умри* і *хаджу*. На нього покладається обов'язок принести в жертву одного барана чи брати участь в жертвопринесенні верблюда чи корови, заплатив одну сьому частину вартості тварини. Якщо ж він не знайде жертвну тварину, то йому потрібно поститися три дні під час хаджу і сім по поверненні додому.

3. Іфрад. Паломник входить до стану *іхрам* з наміром здійснити тільки хадж. Коли прибуває до Мекки він здійснює привітливий обхід *Ка'ба* (*тавар аль-кудум*), проходить між горбами Сафа і Марва (*саі*) для хаджу і продовжує залишатися в стані *іхраму*, поки не закінчить всі обряди. Принесення в жертву тварини для нього не є обов'язком, тому він здійснює тільки *хадже* без *умри*.

По прибутті до Мекки необхідно зробити повне омивання і відправитись в Заповідну мечеть аль-Харам, в якій знаходиться старовинний Дім Аллаха, щоб виконати обряди малого паломництва (*умри*).

Потім паломник направляється до Вельмишановної *Ка'ба*, щоб приступити до її обходу, сім раз обходить *Ка'ба*, починаючи обхід (*тавар*) у Чорного Каменя. Досягши Йеменського кутка, паломник доторкається до неї рукою, але не цілує її і не обтирає своє тіло руками після того, як доторкнувся до неї.

Закінчивши обхід *Ка'ба*, паломник направляється до горба Сафа, щоб здійснити сім циклів

са`і. Підійшовши до Сафи, він починає ритуал *sai* зі слів Великого і Могутнього Аллаха. Потім він піднімається на верхівку Сафи, повертається в бік *Ка'ба*, тричі захоплюється і звеличує Всевишнього Аллаха, звертається до нього з мольбами і з піднятими руками говорить до нього. Потім він просить у Аллаха, що побажає, хоча може обмежитися і меншим. Руки необхідно піднімати тільки під час звертання до Аллаха з мольбами, і не слід робити їм особливих знаків, виголошуючи слова *такбіра*.

Потім він спускається з верхівки Сафи і пішки направляється до Марви, звертаючись в цей час до Аллаха з мольбами за себе, свою сім'ю і всіх мусульман. Доходячи до зеленого стовпа, він прискорює крок і починає бігти (це відноситься тільки до чоловіків, але не до жінок), поки не досягнуто другого зеленого стовпа, де він уповільнює темп і вже звичайним кроком доходить до Марви.

Доходячи до Марви, паломник повертається в сторону *Ка'ба* і проголошує все теж саме, що він говорив на верхівці Сафи, крім аяту із Корану. Потім він просить у Аллаха, що побажає, потім спускається, йде до Сафи, пробігає відрізок шляху, який позначений двома зеленими стовпами, і вже звичайним кроком доходить до верхівки Сафи. Так він проходить сім циклів, де шлях від Сафи до Марви – один цикл, повертання від Марви до Сафи – другий цикл і т.д. Потім п'ють воду зі священного джерела Замзам, яке розташоване неподалік. Закінчивши *sai*, паломник підстригає чи збриває волосся на голові. Волосся краще збривати, а у випадку стрижки їх слід підкорочувати однаково по всій голові. Жінка підстригає своє волосся на довжину фаланга пальця.

Обряди *хаджа* починаються на восьмий день місяця *зу-ль-хиджа*, який називається днем *тарвія*. В цей день після сходу сонця паломник, здійснює *хадж таматту*, надягаючи одяг іхрам з наміром виконати обряди *хаджу* і робить теж саме, що він робив, коли надягав іхрам перед малим паломництвом: повне обмивання (*гуль*), пахоші, намаз. Потім він входить до стану іхрам у тому місці, де він зупинився для проживання.

Паломники, які здійснюють *хадж таматту*, киран чи іфрад, - всі відправляються до Міни до полудня і своєчасно здійснюють там полуденний, денний, вечірній і нічні намази, не об'єднуючи їх, але скорочуючи чотириохкратні намази до двох ракатів. Ніч на дев'яте *зу-ль-хиджа* вони ночують у Міні і здійснюють в ній ранковий намаз.

ВИСНОВКИ

Стояння на Арафаті є одним із стовпів *хаджу*. День стояння на Арафаті – це кращий із тих днів, коли над землею встало сонце. В цей великий день від сходу до заходу мусульмани стоять на Арафаті, і

Аллах хвалиться ними перед ангелами. У відповідності з сунною перед полуденним намазом паломнику слід зупинитися у мечеті Наміра, якщо є така можливість. З наступом часу полуденного намазу імам читає проповіді настановляючи і повідомляючи людей, потім проводить з паломниками полуденний і денний намази, здійснюючи їх послідовно один за одним по два *рак`ати* кожний, вигукуючи один загальний *азан* і два *ікамати* – по одному перед кожним намазом, - як це робив посланець Аллаха. Після намаза паломник повинен упевнитися в тому, що він розташувався всередині меж Арафата. З початком заходу сонця в дев'ятий день місяця *зу-ль-хиджа* паломники з благословення Аллаха, повторюють слова *тальбійійі*, згадуючи Аллаха і дякуючи Йому за оказану милість і надану можливість постояти на Арафаті, направляються до заповідного місця – Муздالیфе. У хадисі 791 повідомляється, що одного разу Усаму бін Зайда, ... запитали: « Як рухався посланець Аллаха, повертався з Арафату під час останнього паломництва?» (У відповідь) він сказав: « Не швидко і не повільно, але якщо він знаходив вільне місце, то починав підганяти верблюда сильніше» [1, с.310]. Після заходу сонця вони йдуть до «*Мау'ар аль-харам*» (Священному монументу) у 15 кілометрах від Мекки, де залишаються до ранку. Зі сходом сонця вони вирушають у розташовану неподалік долину Міна. Цього дня починається свято жертвоприношення. На десятий день місяця *зу-ль-хиджа* мусульмани в усьому світі зустрічають благословенне свято Курбан, радіючи тій милості, яку їм оказав Аллах, і приносячи в жертву тварин, щоб стати ближче до Всевишнього Аллаха. Потім вони кидають камінці у кам'яні стовпи. Ці три стовпи – маленький (*аль-джамрат ас-сугра*), середній (*аль-джамрат аль-вуста*) та великий (*джамрат аль-акаба*) – символізують собою шайтана, який колись зробив перепону на дорозі Ібрагіма з метою помішати йому виконати волю Аллаха. Під час *хаджу* паломники кидають маленькі камінці в ці стовпи подібно Ібрагіму, який кидав камінці в шайтана. Покинувши долину Міну, паломник направляється до Священної Мекки, щоб обійти навколо давнього Дома Аллаха, тому, що вони вже виконали всі обряди *хаджу*, і цей прощальний обхід – їх останнє побачення з Заповідним Домом Аллаха.

Прощальний обхід *Ка'ба* (*тавар аль-ва-да*) – це останній обов'язковий ритуал *хаджу*, який паломник повинен здійснити перед самим від'їздом додому. У хадисі 815 передають із слів Анаса бін Маліка, що пророк, здійснив полуденну, після полуденну, західну і вечірню молитви, потім поспав деякий час в Мухассабі, а потім верхи відправився до *Ка'ба* і здійснив обхід навколо неї [1, с.317].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сахих аль Бухари: Достоверные предания из жизни Пророка Мухаммада, да благословит его Алах и приветствует /сост. Имам Абу-ль' Аббас Ахмад бин' Абд ал-Латиф ал-Зубайди (1410-1488) ; пер. с араб. А.Нирша. – М.: Умма, 2005. – 959 с.

-
2. Бартольд, В.В. Работы по истории ислама и Арабского халифата : Сочинения : Т.6 / В.В. Бартольд. – М. : Наука, 1966. – 806 с.
 3. Климович, Л.И. Ислам / Л.И. Климович.- М.: Политиздат, 1962.-242 с.
 4. Массэ, А. Ислам: очерк истории / А. Массэ. – М. : Наука, 1982. – 360 с.